

sceret. Preclarus vero Salomon, a Deo donatus sapientia, accipit « latitudinem cordis », id est animi magnitudinem, amplitudinem et liberalitatem, III Reg. iv. Sic Jeremias, cap. v, 20, ait : « Andi, popule statte, qui non habes cor ; » et Osee, cap. vii, 11, ait de Ephraim : « Columba seducta non habens cor. » Vide ibi dicta. Corde ergo caret, qui sapientia caret: sapientia enim dat cor. « Propter hoc non dereliquerat, » nec a sapientia, nea Deo; quia ubi est cor, ibi est sapientia, ibi est Deus.

Terzo. Dionysius et Palacius per ventris conturbationem intelligunt jejunium; hoc enim ventrem fame latrante turbat et humiliat, iusta illud : « Humiliabam in jejunio animam meam, » Psal. cap. iii, 4, ut sensus sit, q. d. Scit damon pater erroris et mendacij ejus in jejunio et oratione, Mar. ix; ita e contrario ego exterisque sapientis studiosi, eam quevisimus et acquisivimus jejunio et oratione; perinde ac stultus comedit amittit crupula, garrulitate et dissolutione animalium.

Secondo et genuinum, pro center, Noster cum Grecis Romae correxit legit καρπός; sed Comptinensis legunt καρπός, id est cor. Verum eodem redditus sensus : nam per cor velut precepitum cetera visceris, tollitus venter intelligitur per synecdochen. Sensus ergo est, q. d. Cor meum summis votis, desiderio et conatus querens sapientiam, variis cogitationibus, desideriis, curis et sollicitudinibus agitatum et conturbatum est: at ubi eam, quam tantopere querebam, inventi, per eam acquisivi bonam possessionem, puta ipsam sapientiam, quae pretiosus est omni auro et argento: ac per sapientiam possedi cor meum, ut dixi vers. precedentem. Unde Rabanus : « Quid dicit, inquit, ventrem suum conturbatum inqueredo illam, vel hoo insinuat quod in eis meditatione anxiun habuerit animum; quia omnis disciplina in presente amara est. Vel hoc intimum, quod per eum notitiam ad peccatorum sursum compunctus sit presentamus. Unde scriptum est : Qui addit scientiam, addit dolorem, Apoc. x. Hinc et Joannes in Apocalypsi narrat quod angelus daret sibi illum, et diceret ei : Accipe illum, et devora illum, et faciat amaricari ventrem tuum; sed in ore tuo erit dilecta tangquam mel, Ezech. iii. Et acceperit liberum de manu angel, et devorabit illum, et erat in ore meo tangquam mel dulce, et cum devorasssem eum, amaricaris est venter meus. Sed possidet in hoc bonam possessionem, quando per hujuscemodi conversionem ad eternam pervenient requiem: qui enim conversus ingemuerit, salvus erit, » Ibid. xviii. Et : « Beati qui lugent nunc, quoniam ipsi consolabuntur, » Matth. v.

Idem, lib. XI, cap. XXII, sapientie symbolum dat androcautam: Andromadas, inquit, argenti niloreno habet, et penes adamas, quadratis semper tesseris. Magi putant nomen impositum ab eo quod animorum impetus vel iracundias domare et refrenare dicatur; si credimus Isidoro, Origin. lib. XV, cap. XIV, Apodosis, sive redditio parabolae, est hec: Nullus est alius andromadas, quam sapientia moderatrix animi, expultrix vitiorum. Hec incitatas permonitiones, et instar torrentis et fluminis effusas reprimit et sistit, dissipat et affectuum caligine.

29. VENTER MVS CONTURBATUM EST QUERENDO ILLAM: PROPTerea BONAM POSSIDEBO POSSESSIONEM.—

Vatablus: Viscera (hebreice וְמַיִּ) mea commota sunt ad querendam illam: propterea bonam possessionem natus sum; Syrus: Viscera mea ardunt ut formax ad intundendum in eam; propter hoc possebam possessionem bonam.

Primo, Dionysius et Palacius per ventris conturbationem intelligunt jejunium; hoc enim ventrem fame latrante turbat et humiliat, iusta illud : « Humiliabam in jejunio animam meam, » Psal. cap. iii, 4, ut sensus sit, q. d. Scit damon pater erroris et mendacij ejus in jejunio et oratione, Mar. ix; ita e contrario ego exterisque sapientis studiosi, eam quevisimus et acquisivimus jejunio et oratione; perinde ac stultus comedit amittit crupula, garrulitate et dissolutione animalium.

Secundo et genuinum, pro center, Noster cum Grecis Romae correxit legit καρπός; sed Comptinensis legunt καρπός, id est cor. Verum eodem redditus sensus : nam per cor velut precepitum cetera visceris, tollitus venter intelligitur per synecdochen. Sensus ergo est, q. d. Cor meum summis votis, desiderio et conatus querens sapientiam, variis cogitationibus, desideriis, curis et sollicitudinibus agitatum et conturbatum est: at ubi eam, quam tantopere querebam, inventi, per eam acquisivi bonam possessionem, puta ipsam sapientiam, quae pretiosus est omni auro et argento: ac per sapientiam possedi cor meum, ut dixi vers. precedentem. Unde Rabanus : « Quid dicit, inquit, ventrem suum conturbatum inqueredo illam, vel hoo insinuat quod in eis meditatione anxiun habuerit animum; quia omnis disciplina in presente amara est. Vel hoc intimum, quod per eum notitiam ad peccatorum sursum compunctus sit presentamus. Unde scriptum est : Qui addit scientiam, addit dolorem, Apoc. x. Hinc et Joannes in Apocalypsi narrat quod angelus daret sibi illum, et diceret ei : Accipe illum, et devora illum, et faciat amaricari ventrem tuum; sed in ore tuo erit dilecta tangquam mel, Ezech. iii. Et acceperit liberum de manu angel, et devorabit illum, et erat in ore meo tangquam mel dulce, et cum devorasssem eum, amaricaris est venter meus. Sed possidet in hoc bonam possessionem, quando per hujuscemodi conversionem ad eternam pervenient requiem: qui enim conversus ingemuerit, salvus erit, » Ibid. xviii. Et : « Beati qui lugent nunc, quoniam ipsi consolabuntur, » Matth. v.

Tropologice nostri Alvarez de Paz, lib. IV De dignitate perfectionis, pars II, cap. x: sapientia, id est perfectionis, inquit, studiosus adipiscitur bonam possessionem. Quia profecto possessio non est alia quam ipse Deus: nam illum perfecta claritas in membris inferi, et in cordibus nostris habitare facit. Si igitur perfecta anima possessio Dei est, ergo et felicitas: etsi perfectus Deus ipsum possidet, est ergo beatus et felix. « Quid enim potest esse felicis, » inquit Propter, Regensis Episcopus, « etsi efficiatur unus con-

ditor census, et hereditas eius dignatur esse ipsa divinitas: si modo eum sanctis operibus colat, emnes fructus ex illo percipiat, in illo et de illo iugiter vivat, et nihil terrenum cum illo possideat? Quia omnium conditor, cui nihil corrum pue fecit, valet sequari, non dignatur cum his iace condilis possideri. Denique quid ultra quaestus, cui omnia suis conditor fit; aut quid ei sufficiat, cui ipsa non sufficit? O tu ergo qui mundo contemptu, quia minime sinas tui cordis explorat, aliud bonum queris, quod te repleat, quod te satiet, quod te beatum et felicem efficiat, perfectione inquire, qua Deum ipsum, ultra quem nihil bonum, nihil pulchrum, nihil desiderabile, et intra quem omnia bona, omnia pulchra et omnia desiderabilia continentur, felicissime possidebis.

30. DEDIT MIHI DOMINUS LINGUAM MERcedeM BEAM: ET IN IPSA LAUDABO EUM. — Syrus: Dedit Dominus lingua mea mercedem, et in laudes meas laudabo eum. Vatablus: Dominus mihi praeiux dedit linguam, qua et laudabo ipsum; ali: Ut in ea laudem ipsum, q. d. Deus dedit mihi linguam eruditam, piam et eloquentem, qua divina sapientia dogmata recte eloqui valeam; ut ipsa sit merces ex parte studii et laboris, quoniam impendi sapientiae. Ideo per ipsam laudabo Deum, tum eum in oratione glorificando, tum eum laudes et praeconia populo et lectoribus per lectiones, conciones, colloquia et scripta depredecendo, eosque ad Dei laudem et cultum incitando. Huc facit illud Ciceronis: « Eloquenter nihil aliud est quam copiose loquens sapientia. » Et illud Salomonis, Sapient. vii, 15: « Mihi dedit Deus dicere ex sententia, et praescrivit. »

TERTIA PARS CAPITIS.

CONCLUSIO ET ADIHORTATIO AD STUDIUM SAPIENTIAE.

31. APPROPRIATE AD ME, INDOCTI, ET CONGREGATE VOS IN DOMINI DISCIPLINE. — Vatablus: Accedite ad me, imperiti, et in domo disciplinae versamini; greci enim est λόγος, id est versamini, conversamini; Syrus: Declinate ad me, insipientes, pernotate in doctrina.

Possent hinc accipi ut verba sapientiae invitantis ad se, et ad dominum suum cunes expertes sapientias, ut eam a se addiscant; sic enim sapientiam ad insipientes invitantem induxit, cap. xxiv. Veruna germanus ad litteram hanc accipias, ut verba Siracidis, qui indoctos ad velut doctorem sapientiae, ac consequenter ad dominum suum quasi scholam sapientiae invitata. In precedentibus enim hucusque de se quoque persona locutus est Siracidus; ergo cum subiectum: « Appropriate ad me, » de se personaliter intelligit, q. d. Recensui modum, quo ego sapientiam adeptus sum; appropriate ad me, et ad dominum meam, ego tum modum sapientiam consequendi, tum ipsam sa-

pientiam vos docebo. Sapientiam Ethicam intelligit; unde eam vocat « disciplinam, » qua scilicet vita castigat, moresque omnes ad virtutem efformat et componit. Unde Palacius: Siracides, inquit, imitatur Salomonem dicentem Proverb. ix: « Si quis est parvulus veniat ad me. Et insipientibus locutus est: Venite, comedite, » etc. Et item: « Usquequo, parvuli, diligitis infantiam, et stultis ea, quae sibi voxia sunt, cupient? » etc. Ita nunc auctor indoctos ad sapientiam invitata, quia vere indoctos est, quem tu non eruditis, Domine, et de lega tua docueris eum, non quia auctor videbat se Dei lumine collistratum, nihil reveretur dicens: « Accedite ad me, et illuminamini, » etc., Act. xxviii. Et ego certo credo auctorem in aliqua domo docuisse, sicut et Apostolus in suo conducto docebat omnes ad se venientes. Ad haec igitur dominum auctor discipulos invitavit; quam « domum disciplinae » vocat. Haec modum sapientiam consequendi, tum ipsam sa-

mre digna horum quae mihi dantur; » et illud Prov. xv, 2: « Lingua sapientum ornata (hebreice, bonam reddit) scientiam. »

Est hec tercia bona possessio, quam adeptus est per sapientiam. Unde Palacius sic explicat, q. d. Dedit mihi Dominus linguam mercedem meam, et in ipsa laudabo eum. Sensus est: Dedit mihi Dominus bonam possessionem, primo, sapientiam; secundo, cor cum ipsa; tertio, linguam; qua et alios docere, et Deum laudare possim. Plane dat Dominus linguam, qui aperit os nostrorum, et linguas infantium disertas facit. Et rursus: « dominus dedit mihi linguam eruditam, ut sciam sustinare eum qui lassus est verbo. » Et Spiritus Sanctus linguas igneas apostolis distribuit, quibus loquerentur magna Dei. Dat autem linguam in mercedem; quia enim Augustinus lingua laboravit orando, datur ei in stipendium, ut lastetur laudando. Ergo ut merces divisa illius erat, ut lingua que deliciis affluebat in hoc seculo, ambaratur in inferno; ita merces linguis laborantis in oratione est, ut delectetur in Dei sui laudacionem. Sie S. Antonius de Padua in premium sue sapientiae et virtutis, accepit linguam sapientem et ardenter docendi et praedicandi, qua auditores innumerous cognoscere et amare dei succendit. Quocirca post eius mortem anno 32, S. Bonaventura lingua S. Antonii adhuc integrum cum lacrymis exosculans: « O lingua, inquit, que semper laudasti Deum, causaque exististi, ut alii enim laudarent; nunc miraculo integratis tue ostendis quanti genitilis apud Deum, qui te ad tam sublimis officium creavit. »

TERTIA PARS CAPITIS.

CONCLUSIO ET ADIHORTATIO AD STUDIUM SAPIENTIAE.

31. APPROPRIATE AD ME, INDOCTI, ET CONGREGATE VOS IN DOMINI DISCIPLINE. — Vatablus: Accedite ad me, imperiti, et in domo disciplinae versamini; greci enim est λόγος, id est versamini, conversamini; Syrus: Declinate ad me, insipientes, pernotate in doctrina.

Possent hinc accipi ut verba sapientiae invitantis ad se, et ad dominum suum cunes expertes sapientias, ut eam a se addiscant; sic enim sapientiam ad insipientes invitantem induxit, cap. xxiv. Veruna germanus ad litteram hanc accipias, ut verba Siracidis, qui indoctos ad velut doctorem sapientiae, ac consequenter ad dominum suum quasi scholam sapientiae invitata. In precedentibus enim hucusque de se quoque persona locutus est Siracidus; ergo cum subiectum: « Appropriate ad me, » de se personaliter intelligit, q. d. Recensui modum, quo ego sapientiam adeptus sum; appropriate ad me, et ad dominum meam, ego tum modum sapientiam consequendi, tum ipsam sa-

Iudee simillis est gnome R. Josephi filii Joezer in *Pirké avotah*, id est in *Capitulis sive Proverbis patrum*: « Sit dominus tua quasi quoddam *asylum sapientibus*, impulvera te pulvere pedum eorum, quia de re nonnulla dixi, *Genes. cap. ix*, in fine. Quod si ita est, primus Academiarum institutor fuit Noe. Unde Rebecca, *Genes. xxv, 22*: « Perexit ut consuluerat Dominum; » ubi Jonathas jam catus verit: « Abiit, ut petaret misericordiam in domo, ubi conacionabatur Sem. » Et illud *Ibidem*, vers. 27: « Jacob autem vir simplex habitabat in tabernaculo; » *Oanteles* verit: « Jacob vir integer minister domus doctrinae, quod ipse et Ioseph ad scholas sapientiae referunt, quas frequenterat Jacob doctoribus Sem et Habor; » aut secundum alios Melchisedech, rerum divinarum et pietatis studio vacans: minister enim istud est quod auditor et discipulus. Si Salomon erexit aedae, iam in eis Sionis, *Proverb. ix, 4*; de qua videlicet Pinamed, lib. III *De Rebus Salomon.* cap. XXVII et XXVIII.

Mystice, « domus » sapientiae et « disciplina » est Ecclesia Catholica; item templum in quo coniatores docent et predicant varum fidem, virtutem et pietatem; insuper collegia, oratoria ac cohortes virorum sapientium. Denique « domus discipline » est status Religiosorum, que mores hominum reformat, eosque per tria vota Deo devincti et obstringit. Vide P. Platum, lib. I *De Bonis statutis Religiosorum*, cap. XXI, et lib. III, cap. V et XI.

32. QUID ADHUC RETARDATIS? ET QUID DICETIS IN HIS (id est de his)? ANIMA VESTRE SITIUNT VENERABILITATEM. — Sic et Graeci Complutenses, hec Romani aliquo delectant: et quid dicatis? Vatablus: *Quid nam cunctaniam? et quid dicetis super his cum anima vestra venerabentur sitiant?* Est acrius interrogatio, quia suntimul pungit audientem vel legentem hec, ut sapientes studio se dedit, q. d. Quid morari? quid in his adhortationibus meari verbis excusatione affere potestis? si anima vestre sunt velut terra sitiens, id est arida et indiga vere sapientiae, tamen irragent, vivant, fructusque vita sancte proferant; atque ego ea de causa os meum aperte, ut velut imbras emitterem eloqua mea, eum non ventis ad bibendum, et pleno ore ea hauriendum? Tu enim sitiunt significat situm, non tam desiderii (sic enim non dixisset: « Quid adhuc retardatis? ») quam ariditatem et indigentiam. Syrus tamen desiderii situm accipit. Usquequo, inquit, defectus his? et anima vestra ex sitiens uero, sumnum bonum, puta Deum?

33. APERUO MEUM, ET LOCUTUS SUM: COMPARATE VOBIS SINE ARGENTO, — scilicet « sapientiam » (ali adulantibus, vel scientiam, ut additum Syrus) quam aperto ore vobis propono. Vatablus: *Apropos dictio: Sine argento comparate vobis.* q. d. Cum anima vestre rudes et imperite instar terra aspernitur, tamen opulentque imbrum sapientias, quo irragentur, et ad fruges honorum operum fecundentur, in aperto plenopaco corde et ore vobis illum offero et propino. Avide ergo eum excipite et haurite, ut situm et ariditatem vestram levet.

Imo Jacobus Middendorfus, lib. I *De Academis in Italia*, ex Beroso, lib. III *Antiq.*, et aliis, assertit Noe post diluvium primum in Armenia, deinde Vetulonie in Italia gymnasium erexit,

ibique publicae jura divina et humana, morum disciplinam, ritumque colendi Deum docuisse, qua de re nonnulla dixi, *Genes. cap. ix*, in fine. Quod si ita est, primus Academiarum institutor fuit Noe. Unde Rebecca, *Genes. xxv, 22*: « Perexit ut consuluerat Dominum; » ubi Jonathas jam catus verit: « Abiit, ut petaret misericordiam in domo, ubi conacionabatur Sem. » Et illud *Ibidem*, vers. 27: « Jacob autem vir simplex habitabat in tabernaculo; » *Oanteles* verit: « Jacob vir integer minister domus doctrinae, quod ipse et Ioseph ad scholas sapientiae referunt, quas frequenterat Jacob doctoribus Sem et Habor; » aut secundum alios Melchisedech, rerum divinarum et pietatis studio vacans: minister enim istud est quod auditor et discipulus. Si Salomon erexit aedae, iam in eis Sionis, *Proverb. ix, 4*; de qua videlicet Pinamed, lib. III *De Rebus Salomon.* cap. XXVII et XXVIII.

Mystice, « domus » sapientiae et « disciplina » est Ecclesia Catholica; item templum in quo coniatores docent et predicant varum fidem, virtutem et pietatem; insuper collegia, oratoria ac cohortes virorum sapientium. Denique « domus discipline » est status Religiosorum, que mores hominum reformat, eosque per tria vota Deo devincti et obstringit. Vide P. Platum, lib. I *De Bonis statutis Religiosorum*, cap. XXI, et lib. III, cap. V et XI.

32. QUID ADHUC RETARDATIS? ET QUID DICETIS IN HIS (id est de his)? ANIMA VESTRE SITIUNT VENERABILITATEM. — Sic et Graeci Complutenses, hec Romani aliquo delectant: et quid dicatis? Vatablus: *Quid nam cunctaniam? et quid dicetis super his cum anima vestra venerabentur sitiant?* Est acrius interrogatio, quia suntimul pungit audientem vel legentem hec, ut sapientes studio se dedit, q. d. Quid morari? quid in his adhortationibus meari verbis excusatione affere potestis? si anima vestre sunt velut terra sitiens, id est arida et indiga vere sapientiae, tamen irragent, vivant, fructusque vita sancte proferant; atque ego ea de causa os meum aperte, ut velut imbras emitterem eloqua mea, eum non ventis ad bibendum, et pleno ore ea hauriendum? Tu enim sitiunt significat situm, non tam desiderii (sic enim non dixisset: « Quid adhuc retardatis? ») quam ariditatem et indigentiam. Syrus tamen desiderii situm accipit. Usquequo, inquit, defectus his? et anima vestra ex sitiens uero, sumnum bonum, puta Deum?

33. APERUO MEUM, ET LOCUTUS SUM: COMPARATE VOBIS SINE ARGENTO, — scilicet « sapientiam » (ali adulantibus, vel scientiam, ut additum Syrus) quam aperto ore vobis propono. Vatablus: *Apropos dictio: Sine argento comparate vobis.* q. d. Cum anima vestre rudes et imperite instar terra aspernitur, tamen opulentque imbrum sapientias, quo irragentur, et ad fruges honorum operum fecundentur, in aperto plenopaco corde et ore vobis illum offero et propino. Avide ergo eum excipite et haurite, ut situm et ariditatem vestram levet.

Imo Jacobus Middendorfus, lib. I *De Academis in Italia*, ex Beroso, lib. III *Antiq.*, et aliis, assertit Noe post diluvium primum in Armenia, deinde Vetulonie in Italia gymnasium erexit,

Nec est quod excusentur dicendo vos non habere pretium, quod pro ea rependatis, ut Philosophi etiam admodum vendebant suam scientiam: ecce enim ego gratis eam vobis offero. « Comparate ergo, id est excipite, eam » sine argento, » sine pretio; solum enim pretium hic est affectus desiderantis sapientiam, eamque avide excipientis, nec enim invito illa obtundenda est.

Alludit ad illud *Isaiae* IV, 1: « Omnes sitten tes, venite ad aquas, et qui non habet argumen tum, properate, emite et comedite; venite, emite absque argento, et absque ulla commutatione vi num et lacu. Quare appendit argumen non in panibus, et laborem. « estrum non in saturitate? Audit, quidenes me, et comedite bonum, et delectabitur in crassitudine anima vestra. » Quia quia ibidem explicui, hic non repeatam.

34. ET COLLUS VESTRUM SUBJICITE JUGO (Syrus, inducere iugum illius), ET SUSCIPIT ANIMA VESTRA DISCIPLINAM; IN PROXIMO EST ENIM INVENIRE EAM. — Tunc et est exegiticus, posterior enim pars explicit priorem, q. d. Collum vestrum subjicite iugo jugo sapientiae, hoc est suscipiat anima vestra disciplinam, qui inordinatus animi motus iuxta Dei legem, rectamque rationem ordinatus et componatus, omnesque vestras actiones conformes voluntati divine. Pro in proximo est, graece est τύχη id, id est prope est, ut inventias eam. Unde Vatablus: *Cervicem vestram subjicite iugo, et anima vestra suscipiat disciplinam, in promptu est enim invenire eam;* Syrus: *Proxima est querenti illam, et qui dat animam suam (qui ei intendit ex animo) invenit eam.* Alludit ad illud Moysis, cap. XXXI, 11: « Mandulum quod ego primit tibi hodie, non supra te est, neque procul possum, nec in celo sum, ut possit dicere: « Quis nostrum valet ad celum ascendere, ut defterat illud ad nos? » Ita Sed iusta te est sermo velut in ore tuo, et in corde tuo, ut facias illum. » Igitur Dei mandatum, sive lex, vocatur « jugum; » quia promit cervicem superbiorum, et frenat concupiscentiam carnalium; sed, ut Rabbini dicunt, lex vocatur et est « jugum oculi, » quia a Deo gratiam ad legem implantandam subministrante est impositione, iuxta illud S. Leonis: « Juste instat precepto, qui provenit auxilio. » Sic Jeremias ait, *Theb. iii, 27:* « Bonum est viro, cum portaverit jugum ab adolescentia sua. » Et Christus, *Math. xi, 29:* « Tollite jugum meum super vos, et discite a me quia mitis sum et humili corde, et invenientis requirem animabus vestris: jugum enim meum suave est, et onus meum leve. » Ille ex adverso « filii Bel Hal, » id est sine iugo, vocatur inobedientes, rebeller, apostate, qui jugum Dei, sapientiae et legis exentunt. Rursum alludit ad illud Sep. cap. VI, 14: « Clara est et que nunquam inarcet sapientia, et facile videatur ab his qui diligunt eam, et inventur ab his qui querunt illam. Praeoccupat, qui se concupiscunt, ut illis se prior ostendat. »

35. VIDETE OCULIS VESTRIS QUIA MODICUM LABORAVI, ET INVENI MIHI MULTAM REQUIEM. — Duos sensus hic affert Paladius: Prior, inquit, est: Videete, obsercro, et si pro sapientia obtaindum aliquantum laborarim, multam in ea tamen requiem inveni: quis enim posset tam multa de quavis materia, ut scripsi, scribere, nisi qui requiri multam animo habetur? Alter sensus germanus, ut credo, est: Oculis vestris me conspicite; laboravi equitem sub iniquo rege; sed me jam videlicet in multa requiri felicem: id vero factum est ob sapientiam; eam ergo et vos comparete. Videtur auctor post afflictionem multam felicitatem habuisse, ut olim Job, ut postea David et alii multi. Unde Syrus verit: *Laboravi in ea modicum, et inveni eam multum.*

Tertio, simpliciter et plane sic exposas, q. d. Ex illis quae hoc capite, vers. XIX et seq. acto libro de sapientia ejusque experientia et fructu disserui, evidenter colligitur, et oculi mentis perspicie quantam ex modo labore, quem sapientia impendi, collegerim mihi requiri. Ex his enim meis dictis et scriptis colligat me omnes animae turbulentos motus et perturbationes per sapientiam ita ordinasse et composuisse, ut totus in sapientia pace et iunctitudine conquescant et deliciar. Nam, ut ait Clemens Alexandrinus, lib. II *Pedag.*: « Medicina medetur corporis morbis, sapientia autem animi perturbationibus. » Etsi Gregorius Nazianzenus, orat. 15 in plagam grandinosis: « Prima sapientia, sit, est vita proba et honesta Deoque purgata, vel certe se purgans; Deo, inquam, qui pruissimus et splendidissimus est, solumque purgationis sacrificium a nobis requirit. » Ratio est prima, quia, ut diceret solebat S. Bernardus: « Sapientia est cui queque res sapient, prout sunt. » Ita habet auctor *Vita* ejus, lib. III, cap. I. Sapientia ergo omnia accipit prout sunt, omnibus eventu acquiescit: semper ergo est in pace. Secunda, quia, ut ait Comicus, in *Hezeyra:* « Istud est sapere, qui ubiquecumque opus sit, possit animum decere. » Et alius: « Sapientia res sibi sequre rebus accommodat. » Ubique ergo pacem et requiem invenit. Tertia, quia « sapientia semper est solitus, semper sui juris; » habet enim animum terra celsioram in Deo fixum, unde omnia tam adversa quam prospera, que ei accidunt, parviperit, et ad se non pertinere existimat, iuxta illud: « Mundana sperne, id culmen est sapientiae. » Quarta, quia « tristum gubernatrix est sapientia: » quare sapientia per sapientiam omnia tristia vel avertere, vel foriter vertere, vel in moderari novit. Quinta, quia sapientia futura prospicit, et futuri longe, antequam eveniant, malis partim assuevit, partim providet. Sexta, quia quisquis sapit, sorti sue se accommodat, ac sorte sua quam Deus et admensus est, sive prospera ea sit, sive adversa, contentus vivit. Septima, quia « sapientia anima semper ad latum est Dei, dicitur: Si Deus pro nobis, quis contra

nas? in Rom. viii: « Ut enim sapiens Deum, sic sapientis animam sequitur Deus. Quare que possidet Deus, possidet et sapiens. » Ab omnipotente ergo sit omnipotens, ab impossibili impassibilis, ab invicibili invictus. Huc facit illud: « quis sapiens? qui virit cum dñs ex pari. »

Denique gaudet sapiens in labore sapientiae et virtutis quantumvis arduo; quia certa fide et speravit et sperat ex modo labore consequi aeternam quietem in gloria colesti. Modicus enim labor perennem parit felicitatem, quia est omnium honorum aggregatio et cumulus. Legimus in Vita II. Galgani Senni, excusa anno Domini 1571, et ex eisdem apud Philippum Ferrarium, in Catalogo Sanctorum Italie, ad diem 4 decembris, H. Galgani et voluntatis vita ad aeternam sanctamque a Michaeli Archangelo evocatum, in extremum secessisse, ad celestem in orationibus, iherunis, omniisque austeriori vita agentem, post annum consisti voce ad aeternam requiem invitatum hisce verbis: « Satis est quod laborasti, metes nunc quod seminasti; in celum emigrasse anno etatis 33, sub annum Domini 4181. An non hic mortale labore magnam requiem sibi peperit? S. Stephanus septem mensibus Diaconi officium exercens, disputans cum Iudeis, Christi fidem ingenito celo predicanus, quantam quietem et gloriam adeptus est! eodem anno quo Christus 23 martii, ipse 26 decembris pro Christo lapidatus martyris etieps laureamque adeptus est. S. Laurentius quinque diebus, qui a morte S. Sixti ad ejus craticula interfuxerunt, mortis sed heros laboriosus cum Valeriano Imperatore degortans, quam illustres sibi in celo et in terra eravit triumphos? Quare sapientem S. Franciscus hae brevi, sed nervosa concione suos ad omnes virtutis agones excitabat: « Modica volupia, poma immensa; modicus labor, gloria eterna: multorum vocatio, paucorum electio, omnium retributio. » Et S. Ephrem, in Serm. ascetico ad Euseb. i: Post tentacionem requies, post formicam apes, id est acerbitudinem laboris dulcedo quietis excepti, et aspirerat vita gaudium.

45. ASSUME DISCIPLINAM IN MULTO NUMERO ARGENTI, ET COPIOSUM AURUM POSSIDIETE IN EA. — Triplicer hec exposas. Primo, q. d. Comparete vobis disciplinam et sapientiam in multo, id est per multum numerum argenti (hebreum enim 2, id est in signis sc̄p̄t̄ preium, idemque valet quod per), puta pretio multa pecuniae; quia per eam possidebitis copiosum aurum; tum quia sapientia vera opes homini conferit, spirituales scilicet, quae mentem rerum cognitione et virtutibus divitem colunt; tum quia ipsa secum afferre solet opes corporales sapienti ad suum statum necessarios vel utilis, ut Salomon tanguam regi attulit innumera auri et argenti talenta. Unde Syrus: *Audite doctrinam meam modicam, et argumentum auri possidebitis per me.* Hinc et ex Greco nonnulli vertunt: *Participate disciplinam multo numero tam sint variis, magis placet ad sapientiam re-*

argenti, et multum auri per eam acquireatis, q. d. Comparete vobis sapientiam, etiamsi eam magna pretio, adeoque tota substantia vestra comparare debeatis. Secundo et nervosius, Rabanus, q. d. Comparete vobis disciplinam, « in multo, id est præ multo, « numero argenti, » preferite illam et potiorem ducite omni auro et argenti: quia per ipsam copiosum aurum et opes tum silvatales, tum corporales possidebitis: habreum enim 2, id est in, subinde sumitum pro 12 mts., id est pro. Tertio, q. d. Comparete vobis disciplinam in, id est cum multo numero argenti: quia scilicet ipsa secum defert omnes opes, easque sapienti largitur. Unde explicata subdit: « Et copiosum aurum possidete in ea. » In Vatabus: *Participes, inquit, estote discipuli cum magno argenti numero, et cum ea multum auri acquirete.*

Nota « possidete, » id est possidebitis per sapientiam copiosum aurum: tum quia ipsa plus valet quam omne aurum, eoque longe pretiosior est, juxta illud:

Auro quid melius? Iaspis. Quid Iaspis? Virtus.
Quid virtus? Deus. Quid deitas? Natura.

tum quia sapientia zepe procurat sapientibus aurum. Estenallia modi frequens in Scriptura, praesertim in promissionibus. Per illam enim significat Scriptura, si id fiat a nobis, quod ipsa praescribit, promissionem premii fore certissimam et infallibiliter complendam, quasi jam nihil superstiti nisi manum ad fructum illum colligendum, sive ad promissum reipsa capiendum extendere. Sic dicitur Psal. xxxiii, 6: « Accedite ad eum, et illuminamini, » id est si accesseritis ad Deum, certao ab illuminabimini. Similiter in Isaia xv, 3, Osee, x, 12 et alibi. Huc facit illud S. Ephrem, in *Canticis spirituali de laude sapientiae*: « Relinque negligientiam, perditionis mararium. Posside aurum cum mensura, et doctrinam absque mensura. »

37. LETETUR ANIMA VESTRA IN MISERICORDIA EIUS, ET NON CONFUNDENDI IN LAUDE IPSUS. — Tj. ejus non referat sapientiam (græc. enim est masculinum αἵτινα) sed Deum datorem sapientiae, q. d. Letamini, exultate, et gratias agite Deo, qui per immensam suam misericordiam offert et confert vobis sapientiam: et si id presisteritis, nunquam confundendomi in laude eis, quod scilicet Deum laudaveritis, sicut zepe confunduntur, qui latenter homines, et quibus magna sperant, sed frustra. Aut potius: « Non confundemini; » græc. μὴ αἰσχύνασθε, id est non confundemini, id est non pudeat vos perpetuum laudare Deum; sed ob id ab omnibus profanis parumque religiosis irridescant. Unde Vatabulus: *Anima vestra letetur benignitate ejus, nec vos laudem ejus puduerit.* Porro Palacius: Scio, inquit, Græcis relativa ejus et ipsius esse masculina, et ita ad Deum, non ad sapientiam referri; sed cum Graci codices sepe tam sint varii, magis placet ad sapientiam re-

lare, ut sit sensus: Cum sapientia se vobis misericordem et benignam ostenderet, letetur anima vestra; aperte universos sinus subi, ut benignitatem sapientiae suscipiat. « Cor meum, inquit, ei caro mea, exsulaverunt in Deum vivum, » Psal. lxxxix. Dulciora sunt iudicia sapientiae super mel et favum; est enim sapientia Verbum Dei, Filius Dei. O quantum ille animam letam reddere potest, Psal. xviii. O quam recta spiritalis mens super mel dulcis, et hereditas mea super mel et favum! Vide dicta Eccl. cap. xiv, in fine. Jam vere dictum est: « Sicut adipe et pinguedine scilicet ipsa secum defert omnes opes, easque sapienti largitur. Unde explicata subdit: « Et copiosum aurum possidete in ea. » In Vatabus: *Participes, inquit, estote discipuli cum magno argenti numero, et cum ea multum auri acquirete.*

Nota « possidete, » id est possidebitis per sapientiam copiosum aurum: tum quia ipsa plus valet quam omne aurum, eoque longe pretiosior est, juxta illud: *Auro quid melius? Iaspis. Quid Iaspis? Virtus. Quid virtus? Deus. Quid deitas? Natura.*

38. OPERAMINI OPUS VESTRUM ANTE TEMPUS, ET DANTIS MERCEDEM VESTRAM IN TEMPORE SUO. — Et operamini significant sapientiam, de qua semper agit, non esse otiosam, inaneam et speculativam, nec solum in affectu et interno amore virtutis consistere, sed esse operosam, atque in actiones virtutis emanare. Unde has vocat « opus vestrum, » quod scilicet vobis sapientiae studiosis ipsa praescribit, quodque vobis manebit in ore et membris, vobisque conciliabit eternam felicitatem et gloriam; cum exteri mundi buxus bona, ut opes, honores, deliciae non sibi opus vestrum, vobisque mansurum, sed mundi, utiplo que a mundo nunc dentur, nunc auferantur, et ad alios transferantur, adeoque cum mundo, imo ante mundum sint interiora. Quocirca Christus, Joan. vi, 27: « Operamini, act, non cibum, qui perit, sed qui permanet in vita eterna. »

Opus ergo sapientie, id est rationis, virtutis, felicitatis et eternitatis, est opus nostrum, id est nobis a Deo destinatum, nobis dignum, nobis mansurum, nos beatuarum. Porro « ante tempus mercede vestram quisque operi suo congruum et commensum recipiat, » q. d. Operamini opera bona in presenti vita, ut in futura mercede domini: praesens enim saeculum est operi et meriti; futurum vero erit quietis et mercedis. Nota « mercede, » quam scilicet cuique maiorem vel minorem, pro qualitate et quantitate operum, Deus justus judex taxabit. Igitur in hac vita non est tempus mercedis, latitiae et divitiarum; sed est tempus militiae, laboris et crucis. Ergo si illa Deus daret in hac vita, non tempore suo ea daret. Expecta igitur, o Christi athleta, tempus suum, quo Deus a tibi certo, imo magno cum favore præstabit. Denique Syrus sic concludit:

Tertio, plenus et sublimatus, q. d. « Operamini opus vestrum, » puta vestra sapientiae et virtutis, « ante tempus, » scilicet mercede, ut in tempore suo, mercede scilicet a Deo destinato, mercede vestram quisque operi suo congruum et commensum recipiat, q. d. Operamini opera bona in presenti vita, ut in futura mercede domini: praesens enim saeculum est operi et meriti; futurum vero erit quietis et mercedis. Nota « mercede, » quam scilicet cuique maiorem vel minorem, pro qualitate et quantitate operum, Deus justus judex taxabit. Igitur in hac vita non est tempus mercedis, latitiae et divitiarum; sed est tempus militiae, laboris et crucis. Ergo si illa Deus daret in hac vita, non tempore suo ea daret. Expecta igitur, o Christi athleta, tempus suum, quo Deus a tibi certo, imo magno cum favore præstabit. Denique Syrus sic concludit:

Alludit ad Jacob ambientem Rachel in spos-

Operamini opus vestrum non in tempore suo, et dabit merces vestra tempore suo. Benedictus Deus in saeculum, et laudabile nomen ejus in generationem et generationem. Hucusque verba Jesu filii Simeonis (fordi Sirach pater Jesu, alio nomine dictus est Simeon) qui vocatur Bar-Siro (id est filius devincti; Arabicus, Bar-Sirach).

Imitatur Sirodes Salomonem, puta Ecclesiasticus Ecclesiasten, qui ita librum suum concludit: « Finem loquendi pariter omnes audiamus. Deum time, et mandata ejus observa : hoc est enim omnis homo, et si est hic finis, haec meta, haec felicitas, haec gloria, hoc omne bonum hominis. Unde Rabanus : « Hunc sententia, inquit, canon totius divinae legis concordat, et hoc resonat, hoc docet, hoque hortatur, ut dum tempus habemus semper bona operi insistamus; quatenus in tempore opportuno justissimo judice retribuente, eternam mercedem pro hoc accipiamus. »

Finis enim omnis sapientiae et doctrinae, omnis actionis et virtutis est eterna merces, felicitas et gloria, qua sane omnes exstimulare et accendere deberet ad aggredientium heroicis virtutum opera, eaque multiplicanda et augenda : quo enī talia facimus, tot coronas geminas et adamantinas nobis in celis adornamus : « Ad magna enim premia, ait S. Gregorius, homil. 37 in Evang. perverni non potest, nisi per magnos labores. Unde Paulus egregius predicator dicebat : Non coranibatur, nisi qui legitime certaverit. Delectet igitur mente magnitudo premiorum, sed non deterret certamen laborum. » Praefclare S. Augustinus, in Psal. xcm : « Venale est quod habet, dicit Dominus, tibi eme illud. Quid habet venale? Requiem, Regnum. Quantum valeat? Pretium ejus labor est. Quantus labor? Eterna requies eterno labore emenda erat. Sed qualis misericordia Dei! Non dicit: Decies centena milia annorum labora; non dicit, Vel mille annos labora; non dicit, Quingentes labora: sed, Cum vivis labora paucis annis; inde jam requies erit, et finem non habebit. Ecce quantum pretium damus, quodammodo unam siliquam ad accipiendo thesauros sempiternos: siliquam laboris ad regnem sempiternam. » Et S. Bernardus, serm. 4 De Ascens. : « Quid illi grave poterit videri, qui semper mente tractat, quod non sunt condigne passiones hujus temporis ad futuram gloriam? Quid concupiscere poterit in seculo nequam, cuius oculus semper videt domini in terra viventium, semper videt eterna premia? »

Hec premia sibi jungit ob oculos posuere prisci asceti et anachoretae, hisque velut acribus virtutis stimulis, ad ardua queaque sese incitant. Audi Damascenum, in Histor. Barlaam et Josaphat, cap. xii : Per hec exempla, et per hujusmodi coitiones et actiones, terreni colitum vitam imitati sunt: ut qui in jejuniis et precipibus

ac vigiliis, in calentibus lacrymis et luctu ab omni animi distractione liberi, in peregrinatione ac mortis memoria, in lenitate, animique affectu ab iracundia remoto, in labiorum silento, in paupertate atque inopia, in castitate ac pudicitia, in humilitate et quiete, ac denique in perfecta erga Deum et proximos charitate praesentis vita curriculum confecerint, Angelosque moribus expresserint. Ob quamque causam Deus miraculis a signis, varisque virtutibus eos exornavit, efficitque ut admirandae eorum vite rationis sono ipso quoque orbis terrarum fines personent. » Deinde unius. Antonii Vita in exemplum proposita, ista subiicit : Beati carle illi ac ter beati, ut qui Dei amore flagrarent, atque ob ipsius charitatem omnia pro nihil duxerunt. Siquidem lacrymas profuderunt, dieque ac noctu in luctu versari sunt, ut perpetuam consolationem adipiscerentur: seipso ulro depressoerunt, ut illic in altum attollerentur: carnes sua fames ac siti et vigilis confecerunt, ut illis paradisi delicia et exultatio ipsos exciperent : Spiritus Sancti tabernaculum per cordis puritatem existirerunt, quemadmodum scriptura est: Inhabito in ipsis et inambulabo: seipso mundo cruciferum, ut ad Christi dexteram starent: lumbos suos in veritate succinxerunt, atque in promptu semper lampades habuerunt, immortalis sponsus adventum expectantes. Nam cum mentis oculi predditi essent, horrendum illum diem semper prospiciebant : atque tum futuron bonorum, tum futuri supplicii contemplationem ita in corpore defixae gerabant, ut ab ipsis nunquam diverlerentur : atque hinc laborare studerunt, ut sempiterna glorie compotes essent : perturbationum expertes, non secus atque angelii fuerint; nunc cum illis quorum vitam imitati sunt, choreas agunt. Beati illi ac ter beati, quoniam firmis mentis oculis presentium rerum vanitatem, atque humane prosperitatis incurritudinem et inconstantiam perspexerunt, eaque rejecta sempiterna bona sibi ipsi considerunt, ac vitam eam, que nunquam occidit, nec morte interrupitur, arripiuntur. »

Igitur vera sapientia non est aliud quam vera sanctitas, sancta felicitas, felix eternitas. Quocirca a sursum vocatos animos terrae desideria non deprimit, ad eternam preelectos peritura non occupent, viam veritatis ingressos fallaces illecebros non retardant, etc., ait S. Leo, serm. 2 De Ascensione.

S. Antonius, apud S. Athanasium : « Si centum annos laborantes in Dei opere vixerimus, non pari tempore regnatur sumus in futuro, sed pro annis predictis omnium nobis seculorum regna tribuentur. » Quidquid hic vides, breve est. Eternam cogita: semel cogitatum, dictum, factum, eternum est.

S. Gregorius, lib. VI, epist. 26 ad Andream : « Si bona querimus, illa diligamus quae sine fine habebimus. Si autem mala pertimescimus,

illa timeamus quae a reprobis sine fine tolerantur. »

S. Gregorius Nazianzenus, epist. 37 ad Eugenium : « Ad Deum contende, progredere, ammo vesta, vitam eternam arripe. Nusquam spes tuas esse, quousque ad illud summe expetendum et beatum bonum perveneris. »

S. Augustinus, serm. 39 De Tempore : « Tota series scripturarum nos a terrenis ad coelestia erigi adhortatur, ubi vera et sempiterna est beatitudo. »

S. Bruno, fundator Cartusia, in carmine De Vanitate mundi :

Si vivunt homines tanquam mors nulla sequatur,
Et velut inferus fabula vana foret.

Eternitati comparata brevis est omnium temporum longitudo. In conspectu enim tuo mille

anni quasi dies una reputantur. » S. Hieronymus, epist. 139 ad Cypriannum : « Lix perpetua lucebit sanctis tuis, Domine, et eternitas temporum. » Alleluia, IV Ecclæ, II, et Offic. Ecclæ.

VIVE ETERNITATI.

O ETERNITAS, quam longa es: quam intermina! quam raro versaris in membris hominum! o ETERNITAS, quam pils beata, quam impius misera es! o viva semper eademque seculorum omnium ETERNITAS!

Tertullianus, Exhortat. ad Martyres, cap. iii : « Bonum certamen subtili est in quo agonistes Deus vivus est, xystarches Spiritus Sanctus, corona ETERNITATIS bravium, angelos substantia politia in celis, gloria in secula seculorum. Amen.

ADDITIO DE BEN-SIRA.

In Proemio pollicitus sum me in calce operis, nisi id nimis ex crescere, datum integrum Ben-Sira, Siracid nostro cognomine affine et persimilem. Fidem datum liberò: vestigavi Ben-Sira Romæ, Parisiis, Antverpiæ, Lugduni, Francofurti apud omnes penè Europe typographos, quin et apud Synagogæ ad Iudeorum Rabbinos; ac nunquam reperi, quod ejus genuinum foret et prelo dignum. Romæ in Vaticano inveni questiones et problema Hebraica manuscripta, nomen Ben-Sira preferenti, eademque a Rabbini Hebreorum accepi ac perlegi; sed plane diversa ab eis. Alphabeto Proverbiorum comperi, apocrypha, nomen Ben-Sira mentientia, illique a scilo quodam afficta, utpote futile, fabulosa, erronea, ac plane tanto viro indigna; ac proinde ab ipsi scripta Hebrei prescripta ac legi vetita. Nam in ipso libri limina tradidit prodigiosa Ben-Sira generatio ex matre virgine, que non ex viro, sed aliunde ex vapore vel humore conceperit: que mere sunt mentis et iudei Judaeica. In ipso libro auctor proponit questionem, cur Deus certum genus muscae vel vermici inutile, immo noxiū homini, utpote ejus caput invadente et in cerebrum penetrante, crearet? Ac respondet, id fecisse eo quod eodem Titum imperatore romanum occidere, itaque superbiam ejus sternere, ac crudelitatem in Iudeos excisa Hierosolyma exercitam vindicare decreverisset; que non solum ridicula et nunguia sunt, sed aperte asyasta et chronologie repugnantia. Ben-Sira enim aliquot sententias vixit ante Titum, immo ante Christum. Nam, ut habet communis Hebreorum sententia, vixit altera

estate post Jeremiam Prophetam, cuius etiam nō posse fuisse existimat; filium habuit Uzilem nomine, et nepotem Josephum, utrumque sapientie laude clarum, quorum subinde meminit Scholastes Alphabetti Ben-Sira. Idem auctor narrat vespar ore gestasse araneum, ac stultum quemadam baculo vespa araneum excutere desinasse, accurisse Davidem regem, ac miratum, cur Deus tres res adeo ineptas et insulsa, puta vespas, araneum et stultum creasset: Deum vero miranti respondisse, se vespis punire noxios, uti Chananeos punivit, Sop. xi, 8, araneos pugnare domum, quod is noxios ad se trahat humores; stulto tueri subinde vitam sapientum, ut David ipse simulans se stultum coram Achis rege, mortem sibi imminentem evasit, I Reg. xxv, 13. Plura ejusdem farinae afferit, que plas iuvenia, Juvalia, fabulosa et sapientia iniqua erat.

Milia sunt problema Physica, que cetera immiscent: Cur, inquit, in stilicidis stilla una sigillatum in lapideum distillat, non due simul? ac respondet: Ne lapidem citio exterant et consumant. Cur in ceteris corporis membris ex uno poro duo pilii oriuntur, in capite vero ex uno poro unus capillus duxuntur? ac respondet: Quia id noceret visu et oculis, quorum sedes est in capite, ab oculis enim succum et spiritus ad sese avocarent ac abstraherent plures capilli ex eodem poro nascentes, etc. Ex quibus liquet Autorem hunc plane diversum esse a priso illo Ben-Sira, ejusque nomen conciliande autoritatis causa sibi arrogasse. Porro Rabbini Hebreorum Roma milii asseverarunt, nullas alias Ben-Sira gnomas

hebreice reperiri, præter bina eorum Alphabeta in Proemio a me recensita, quæ sane tanto viro digna sunt, ac autostrophas nostro Siracidi respondent. Unde nonnulli autumani Ben-Sira eundam esse cum Siracide; ego non eundem, sed persimilem esse censeo: Ben-Sira enim nepos fuisset Jeremias ab Hebreis perhibetur; Jesus Si-rach vero fuit de stirpe Iesu filii Josecæ, summi pontificis in captivitate Babyloniae, ait Genebradius in Chron. pag. 16, qui cum Zorobabel principe iussa Dei templum reedificavit, ut patet Zacharia iii. et Aggai ii. Quæferat lector Ben-Sira cum Siracida, et videbit g. mas utrinque plane, velut ovum ovo, similes, et subinde easdem, ac simus jucunde dissonans utrisque consonantiam, et consonans pariter dissonanum admirabitur. Quia de causa initio operis gnomus Ben-Sira Ethicæ prefixi, paucas quidem, sed praegnantes, ac cuivis etati, statu graduique perutiles, raras, et paucis ^{litteris}, ut Siracide illustrent illique alterwanæ velut choro ^{litteris} respondant, atque idem sententiosos melos succinendo jucundam pili auribus et nubibusque harmoniam, ad morum conformatam appositam efficiant.

Utere, lector, et fruere.

Porro Rabbinis prisca ante Christum cognitum fuisse Ecclesiasticum, habitumque Canonicum, ideoque hebreia exstisit, liquet ex dicto factoque R. Simeonis Ben-Sata, qui fuit frater uxoris Alexandri Jannæi, cuius Alexander pater fuit Hyrcanus, avus Simon frater Iudee Machabæi. Cum enim hic Alexander secta Sadduceus, regiam coronam sibi imposuisset, regemque Iudeæ se fecisset, ac simul ejusdem summus vellet remanere ^{confixus}, ut fureat Simon, Jonathas et Judas Machabæi; obliterunt ei Pharisei dicentes, neminem simul posse esse regem et pontificem: quare si rex esse vellet, pontificatum in alium designaret. Hac de causa ipse Phariseos persecutus est, et septingentos ex eis crucifixit, uti ex Josepho, lib. XIII, Antiq. cap. XXII, et Chronicis hebreia narrat Genebradius, in Chron. Idem deinde ut Phariseos sibi conciliaret, R. Simeonem nominatum primarium e Phariseis ad con-

vivum invenerit, eumque infer se et reginam considerare fecit, dixisse: «En quantum te Pharisæum honoro.» Cui R. Simeon: «Jure, inquit, et merito id facis; nam lex dicit: Sapientia humiliata exaltabit caput illius, et in medio magnatorum considerat illum faciet.» Quia verba sunt Eclesiast. cap. XI, vers. 4. Ita rem narrant Hebrei, in lib. Berachot, id est Benedictionum, cap. III. Unde colligas Rabbinos arte Christum (nam Alexander hic et R. Simeon ce. Aum annis Christum antecesserunt) Ecclesiastici librum uti legem, hoc est uti Canonicum, habuisse, ac hebreia latissima. Nam sententia hec jam citata, hebreia exstat in libro Berachot. Hebreia dico, id est hierosolymitanæ, puta syriæ. Hebrei enim post reditum ex Babylone linguam Hebream corpperunt, et cum Chaldaeis communiquerunt: unde hec eorum lingua dicta est Hierosolymitanæ, sive Syriæ. Rabbinus quoque melioris note, qui post Christum scripserunt, ex Ben-Sira, id est Ecclesiastico, sepe sententias cum laude auctoris et libro citant hebreia; id est syriæ. Thalmudici vero Ecclesiasticum rejecerunt, legique vetuerunt. Sic enim habet eorum Thalmud: *Omnis Israelita habebit partem in futuro seculo*, etc. *Nemo legens libros חנוך חתונין*, id est exotericos, *habebit partem in futuro seculo*. Ubi Gemara: *Quatis*, inquit, est Ben-Sira (puta Siracida, sive Ecclesiasticus: ipsi enim unum tantum Ben-Sira agnosco, quem faciunt auctores tam Ecclesiasticus quam Alphabeti jam dicti). Causam addit, sed obscuram, quam clare explicat R. Solomon, quod scilicet Siracide constitutus pluræ persons in Deo. Nominat enim Spiritum Sanctum, cap. V, vers. 9, Patrem et Filium, cap. XIV, vers. 5 et cap. LI, vers. 14. Judei autem negant S. Trinitatem, dicuntque Deum unum esse in persona æque ac in essentia, quæ est illorum perfidia; cui aliud velum prætexunt, scilicet se acipi Canonem Esdræ, hoc est, se agnoscere illos dumtaxat libros pro Canonis; quos Esdras in suo Canone recentuit: quare nec Sapientiam, nec Ecclesiasticum, nec libros Machabæorum, etc. pro Canonis habent, quia hi scripti sunt post tempora Esdræ.

FINIS.

INDEX

LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ

QUAE IN HOC OPERE EXPLICANTUR, VEL ELUCIDANTUR.

Prior numerus paginam, secundus columnam designat: si unicū tantum occurrat numerus, ad præcedentem referri indicio est. Asteriscus tonum X indicat: ubi deest, tonum IX adveniendum esse, signum esto lectori.

EX VETERI TESTAMENTO.

EX GENESI.

- Cap. II, vers. 22. Henoch ambulabat cum Deo, pag. *439,
col. 2.
iii, 23. Servus servorum erit fratribus suis, 677, 1.
xi, 11. Soror non est timor Dei in loco isto, 66, 1.
xvi, 40. Dominus diriget viam tuam, *78, 1.
xxv, 22. Perrexit ut consulens Dominum, *566, 2.
xxii, 5. Vasa iniunctaque bellaria, *388, 2.
— 21. Sedit in forti arcu eius, etc., inde pastor egressus est hispi Israhel, *529, 2.
— 26. Beneficiis patris tui confortata sunt beneficioribus patrum eius, *490, 4.
L, 24. Asportate ossa mea vobiscum de loco isto, *529, 2.

EX EXODO.

- Cap. XII, vers. 11. Calceamenta habebitis in pedibus, 149, 1.
xii, 2. Sanctifica mibi omni primogenitum, *172, 1.
xi, 7. Non assumes nomen Domini tui in vanum, 283, 1.
— 1. Nec enim habebit insomnis Dominus eum, *ibid.*
— 12. Honora patrem tuum et matrem tuam, 324, 2.
xxiiii, 20. Faciem meam videre non poteris, 486, 2.

EX LEVITICO.

- Cap. XIII, vers. 53. Si leprosus mutaverit colorum suum, *132, 1.

EX DEUTERONOMIO.

- Cap. XXXII, vers. 16. Provocaverunt eum in dils alienis, *88, 1.
— 17. Quasi primogeniti tauri pulchritudo ejus, 182, 2.

EX LIBRO JUDICUM.

- Cap. IV, vers. 14. De comedente exivit cibus, et de fortis egressa est dolorem, 65, 2.
— 18. Si non traxisti in vitula mea, 231, 1.

EX LIBRO I REGUM.

- Cap. II, vers. 9. Pedes sanctorum suorum servabat, 95, 2.

87

EX LIBRO TOBIE.

- Cap. II, vers. 18. Quam Deus daturus est his, qui fidem suam nunquam mutant ab eo, *257, 2.

EX LIBRO JOB.

- Cap. I, vers. 12. Ecce universa quæ habet, in manu tua sunt, 448, 2.
ii, 6. Ecce in manu tua es, 448, 2.
iv, 14. Tigris perit, eo quod non haberet prædam, 298, 1.
ix, 9. Qui facit Arcturum, et Orion, et Hyadas, *179, 1.
xv, 1. Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletus multis miseriis, 318, 2.
ix, 5. Laus impiorum brevis sit, et gaudium hypocritæ ad instar puncti, 221, 2.
xii, 5. Superponit digmum ori vestro, 184, 1.
xiii, 16. Qui sublati sunt ante tempus suum, et levius subverti, fundamentum eorum, *356, 1.